

Keller Péter: Gárdonyi Géza és a bor

(in: Vár Irodalmi és Közéleti Folyóirat 2016/3., 82-96.)

Életrajzi vonatkozások

Dédapám a borral kapcsolatban keveseknek jut eszébe, pedig, ha más nem, A bor című népszínműve okot adhatna erre. A darabot 1901. március 29-én játszották először. 1902. április 1-jén ötvenedszer. 1910. december 25-én századszor.

Göre Gáborra gondolva is eszünkbe juthatna. Szerette a lepénci bírót. A borban is szerepelteti és saját maga is azonosult alakjával. Barátai Görének hívták. Feszty Árpád kingyesi tanyáján két gerenda-felirat is arról tanúskodik, hogy Gárdonyi Géza alias „Göre Gábor” szeretett poharazgatni:

„1894. szept. hó tizenhárom, tizennégy

Itt mulatott három ember, azaz négy.

Lányi Géza cimbalmozott

Gárdonyi meg ugrándozott

Vidám volt a nádas határ

Pósa dalolt, mint a madár

Ilyet nem látott a Kárpát

Isten veled Feszty Árpád.”

„Másodszor is itten voltam

Örömömben majd megholtam

A tanyádnak egy hibája

Nappal sincsen éjszakája.

1895 máj.12; Göre Gábor”

Nem Kingyesen szerette meg a bort.

Képezdész korában Borcsa néni szállóján Magazin utcában bizony már „fogyott a bor”.¹

---

¹ GÁRDONYI József, *Az élő Gárdonyi*, Dante, Budapest, 1934: Egri diákélet fejezet

A *Füllető* 1881. május 5-i számában megjelent *Kínos perc* című humoreszkjéről azt állítja, hogy „bortól felizgatott képzelmem szült(e)”².

Ez a „képzelem” több bort szerető figurát is teremtett. Csupa humoros alak. Göre Gábor előfutárai. A *Füllető*-ben „*Borteleki nőmöss Ivó Dániel úr*” levelei szórakoztató „jó borézü estoriá”-k.³

Győrben a *Garabonciás Diák*-ban az olvasók „*Tekts, Törkölyössy Aszu Boldizsár*” történeteinek mulattak. Joggal gondolhatjuk, hogy talán a pataki diákokévek tokaji borokhoz kapcsolódó emlékének is szerepe lehetett a névadásban.

Első tanítói helyén, Karádon, bizony nehezményezi, hogy „*Huber, a főtanító (...)* még arra sem méltatja, hogy néhanapján legalább egy pohár borral megkínálja.”⁴

A szegedi Pósa asztal történeteiből tudunk egy bizonyos Jankó Jánosról, aki Szatymazon élt, és aki nem adta volna borát a legfinomabb tokajiért sem⁵. A Pósa asztal tagjai ugyanis nem vetették meg a bort. Itt az volt a szokás, hogy „*minden új tag számos liter bort köteles (volt) közprédára bocsátani.*”⁶

Dankó Pistának, aki egy szőlőültetvényét Göre Gáborról nevezte el⁷, szakszerű szőlőtermesztési tanácsokat adott⁸. Több Dankó nóta szövege is azt sugallja, hogy azidőtájt szívesen kóstolhatta a szőlőtő borát.

Egerbe kerülése előtt belakta az ország legjobb borvidékeit: Sárospatak a Tokaji, Szőlősgyőrök a Dél-Balaton, Devecser a Somlói, Győr a Pannonhalmi Borvidékhez kapcsolódik.

---

² GÁRDONYI József, *Az élő Gárdonyi*, Dante, Budapest, 1934: Első nyomdafesték fejezet

³ GÁRDONYI József, *Az élő Gárdonyi*, Dante, Budapest, 1934; *Garabonciás Diák* (1887. december 25.) fejezet

⁴ GÁRDONYI József, *Az élő Gárdonyi*, Dante, Budapest, 1934; *Tanítóskodása. Karád* (1881. szeptember 28–1882. augusztus 13.) fejezet

⁵ GÁRDONYI József, *A mesélő toll*, Dante, Budapest, 1941;112.

⁶ GÁRDONYI József, *Az élő Gárdonyi*, Dante, Budapest, 1934; *A Pósa-asztal* fejezet

⁷ „*Barátom!*”

Minden eszem és kedvem abban telik. Alig várom már, hogy ültethessek. Öt részre fogom osztani ú. m. Jókai-domb, Pósa-völgy, Göre-járvány, Feszty-határ és Nóta-fészek. A vincellér pedig Gábor lesz ö. m. a. f. Forrás: GÁRDONYI József, *Az élő Gárdonyi*, Dante, Budapest, 1934.

⁸ „...mint vérbeli szőlősgazda nem helyeselte a szőlőkaró-vásárlást. Minek az? Hiszen a homokot elkergetheti a szél a szőlő alól. Két év sok idő. A józan gazda először telepít, s azután karóz, és nem fordítva.” Forrás: GÁRDONYI József, *Az élő Gárdonyi*, Dante, Budapest, 1934.

Egerben maga is vett szőlőt.⁹ Saját bora volt. Tordai Ányos szerint, „ha kedves vendége jött, hozatta azonnal a saját termésű «piros vizet» s vidám pohár s pipaszó mellett folyt a beszéd.”¹⁰

Az egri szőlősgazdákkal jó viszonyt ápolt. Gopcsa László írásából tudjuk, hogy 1921-ben meglátogatta egy Ruppert nevű hordókészítős, aki az országos szőlő és borgazdasági kiállításon bemutatandó három hordójára feliratot kért tőle. Meg is állapodtak:

„... hogy az egyik hordón Göre Gábor képe fog díszelgni »Ez a világ mi volna, ha egy kis bor nem nem volna«, a másikon Kátsáé: »Bolond az, aki többet dolgozik, mint amennyit musáj!«, a harmadik Durbintsé »A szép asszony mög a bor, megvígasztal mindönkor« felirattal.”¹¹

A hordókészítő aranyérmet kapott.

A piros víz mellett feltehetően a tokajit szerethette. Több írásában hivatkozik az aszúra. Utolsó napjaiban már „...csak egy kis húslevest és tokaji bort vett magához”¹²

Hogyan lehet említés nélkül beszélni a borról?

Dédapám valószínűleg azért nem jutott eszébe eddig a borról gondolkodó szerzőknek, mert nem direkt módon beszél a borról. A *Titkosnaplóból* ismert írói elveit a borral kapcsolatban sem adta fel:

„Az író hatalma nem abban rejlik, amit mond, hanem amit az olvasó fantáziájával mondat: ahogy az olvasó fantáziáját működteti.”¹³

„Semmit ki ne mondj, amit az olvasó maga kitalálhat.”¹⁴

Ez kis tanulmány arról szól, amit az olvasó fantáziája mond, amit az olvasó kitalálhat.

Én, mint olvasó azt találtam, Dédapám a bort Isten csodálatos adományának tartotta, mely embereket összehoz az örömben, és hatalmas dolgok véghezvitelére tesz alkalmassá.

---

⁹ GÁRDONYI József, *Az élő Gárdonyi*, Dante, Budapest, 1934; Az első váltó (1897. április 5.) fejezet

¹⁰ TORDAI Ányos, *Amit nem tudunk Gárdonyiról*, Különlenyomat a „Magyar Kultúra” 1935. évfolyamából

¹¹ GOPCSA László, *Gárdonyi Géza élete és legelső írásai*, Pfeifer Ferdinánd Nemzeti Nagykereskedésének Kiadása, Budapest, 1923, 14-15.

¹² Pesti Hírlap 1922 október 31-i száma

¹³ GÁRDONYI Géza, *Titkosnapló*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 55.

¹⁴ GÁRDONYI Géza, *Titkosnapló*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 55.

Állításomat néhány műve elemzésével szeretném alátámasztani.

Könnyű dolgom van, mert rátaláltam olyan írásaira, melyek segítségével olyan alapvető fogalmak, tisztázhatók, mint:

- a józanság,
- az alkohol szerepe,

illetve melyek bevezetnek azokba a titkokba, hogy:

- mi is lehetett Isten terve a borral,
- mi a bor szerepe az ember életében
- mit üzen a bikavér az egrieknek.

Átkozott józanság

Az Átkozott józanság volt Dédapámnak az a könyve, mely állítólag megmentett egy embert az öngyilkosságtól¹⁵.

És valóban, a regény egy öngyilkosságtól megmentett ember vallomása saját boldogtalannak tartott életéről, mely végül jóra fordul.

A bor szempontjából azért fontos ez az írás, mert ebben ismerjük meg a józanság fogalmát. Ha a józanságot említik, akkor az emberek jelentős része rögtön az alkoholra és a részegségekre asszociál. Így „normál” ember számára első megközelítésben teljesen érthetetlen: hogyan lehet átkozott a józanság.

A józanság azért átkozott, mert az embert kivonja a transzcendens világból és belehelyezi egy gépies, önközpontú, szükségszerűen korlátozott, száraz és szürke világba, ahol csak logika létezik, ahol nincsen érzelem, nincsen öröm.

A józanság nem a véralkoholhoz, hanem a világszemlélethez kötött fogalom, hiszen a véralkohol szintre nem mondható, hogy átkozott. Ugyanakkor egy, a megajándékozottságot nem elismerő, az Istentől ajándékba kapott szépségeket észre nem vevő, hanem munkával, logikával lemásolni, vagy megalkotni akaró, azaz Istennel vetélkedő világszemlélet lehet elutasítandó, lehet visszataszító. Lehet átkozott.

Sőt: átkozott is.

A regény szerint ugyanis a józansággal meg lehet átkozni embereket. A józanság olyan átok, mely fog. Józannak lenni annyit jelent, hogy: az ember egy

---

¹⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/Szunyoghgy_miaty%C3%A1nkja, Így áttételesen a Szunyoghgy miatyánkja előzménye.

megfagyott szívet hordoz a mellében. „Az agya olyan, mint a hűtőkészülék: minden gondolat és minden érzés jéggé válik benne. A fagyasztó szer: az analízis, az elemzés. A józan ember képtelen boldog életet élni.”

A kohol mérög

A borivás ellenzői általában „józan” emberek. Számukra a bor egyfajta szeszes ital. Mivel a szeszt látják benne, azt lehet mondani jószándékkal óvják ez embereket.

A világ régóta ilyen.

Göre történetek között van egy kedves kis írás, melynek címe: *Levél a kohol mérögrül*¹⁶.

Új tanító érkezik a faluba és oktatni kezdi az embereket

„Hát legelsőbe is arrul beszélt – mondja Göre-, hogy (...) a zitaltul pusztul a magyar.

Mondok magamba, de fordítva beszél, mert mi éleszti a zembörbe a lölköt, ha nem a zital? De mondok várjuk el a végít.

Hát magyarázza osztán, hogy a borba kohol rejlik, a kohol pedig mérög.

Tsak a felyemet rázom rá.

- Hát aszondi mér rázza kend a felyit?

- Hát először is azér mondok, mer azt tselekszöm az felyemmel amit akarok. Másotzor löhet, hogy a kohol mérög de az bor nem mérög az mán bizonyos.

Aszondi ki az, aki nem tapasztalta, hogy a zitaltul mögzavarodik a zembör?

- Mondok egyik zavarodik, mások okosodik, kinek mijen a természete.

Aszondi erre:

- Mindön borba tanáltatódik kohol mérög, avagy kend nem részögszik-e mög, ha sokat iszik.

Mondok:

- Mögrészögödni mögrészögszök ha sokat iszok, de az nem a kohol mián esik, hanem hogy az bor lyóféle.

---

¹⁶ Bojgás az világba kötet

- *No aszondi hát ez a zalkohol, ez a mérög, tehát minden bor mérges.*

- *Mondok löhet tanító uram, hogy a városi bor mérges, de a falusi bor nem mérges, legföjjebb a zembör mérges, aki iszik.*

Minek okájér át is möntünk a tanítás után az kotsmába, hogy mögtapasztajjuk, hogy van-e kohol a Mózsza borába vagy nintsen? Kátsa is hozta az hegedüt, vigan danolásztunk, hát mondok itt a bizonyság, hogy más borba löhet mérög, de a mi borunkba nem hogy mérög vóna, hanem nagy kedves vidámság..

Az az érzésem, ma egy kicsit háttérbe szorul az a bor, az a bor fogalom, ami összehozza az embereket, ami nótát kíván, ami vidámság forrása.

Ma elhül mindenkiben a lélek, ha utánaszámol, hogy mivel a csutora 5-8 literes, ezért az esti boradag Göre Gábor korábban legalább 2,5 liter volt. Lehet, hogy túlzó de Kátsa is 2 liter bort kapott naponta a siralomházban¹⁷.

Megfeledkezünk a bor nyugtató hatásáról. A mai „mérges” emberek nem értik, hogy nem kiirtani kell a világból a zavaró tényezőket, hanem belül kell békét teremteni. Én is falun élek, és tudom, hogy Göre Gábor mondása ma is igaz:

„No sok bajunk volt ewel a pesti asszonynyal. (...) azon panaszkodott, hogy a kokas egész éjjel kukorékolt.

- *Hát azér kokas mondok. Az a természeti ennek, hogy kukorékol.*

De aszondi ő nem tud tőle aludni.

- *Tögyön ugy mint én, mondok igyék este vörös bort.*

- *Nem szoktam aszondi.*

- *Ez pedig lyó szokás mondok, mert lám én ha félig kiittam a tsutorámat (azaz minimum 2,5 liter!!!), kukorékolhat neköm a kokas akár a filembe is, még se hallom.*

Aszondi hogy öjjük le, mögfizeti.”¹⁸

A világ úgy tűnik, sose akarja tudomásul venni, amit Dédapám már megírt, hogy bizony Göre Gábor a gyógyszermérgezésből is vörösborral kúrálta ki magát¹⁹.

---

¹⁷ Kutyzsirrral van megkőnve a tzigány (Kátsa kötet)

¹⁸ A tsukó láda. (A Pesti úr kötet)

¹⁹ Levél az nagy szöröntsérül.(Göre Martsa kötet)

Tagadjuk, amit a régiekkel Göre Gábor még vallott: „...Bortul sohse hótt még mög embör, még inkább mögelevenödött.”²⁰ Elfelejtettük, hogy Durbints sógorot borral és pálinkával próbálták újraéleszteni tetszhalálából²¹.

Azokká a mérges emberekké váltunk, akiket Göre sosem tudott megérteni.

A világ Göre óta semmit sem változott. A Göre történetek tanulsága ma is igaz és aktuális:

- nem engedjük, lenézzük, vagy kinézzük a jókedvükben danolókat.²²
- vámot vetünk ki arra a borra, amit magával visz az utazó, és ami meghalad valami számított átlagot. Értetlenül nézünk akkor, amikor az utazó felhajtja a nála lévő készletet és jól alszik tőle²³.
- nem értjük a szalonnasütés, a danászás, a jókedv lényegét²⁴.
- félünk kimondani, „hogy (nem) a zitaltul pusztul a magyar”. Félünk másképpen értelmezni a statisztikai adatokat: Göre Gábor korában a népszaporulat közel 10% volt, mióta hirdetjük, hogy a „kohol mérög”, fogy a magyar. A bor igenis „éleszti a zembörbe a lölköt”.

Dédapám tudta, a bor örömforrás. A bor az ember belső békéjének és boldogságának megteremtője. A bor Isten adománya, ami segít olyan szépnek látni a világot, amilyennek a Teremtő alkotta. A bor az a varázsital, aminek segítségével mi is láthatjuk, hogy „nagyon jó mindaz, amit (Isten) alkotott” (Ter 1,31).

A bor abba az állapotba tudja segíteni az embert, amikor képessé válik arra, hogy rácsodálkozzon az ajándékba kapott világ szépségeire, amikor egyben képes látni a csodát, amikor a körülötte lévő álmvilág háttérbe szorítja a gépiesen gondolkodó, az önmagát fontosnak tartó, az Istennel versenyre kelő ént.

[Isten terve a borral - a bor transzcendenciája](#)

A Bibliából Noé történetét mindenki ismeri. A vízözön után Noé földműves lesz, szőlőt ültet, bort termel, ízlelgeti és annak rendje-módja szerint megrészegetik. Kám fia észreveszi, szól a testvéreknek, azok apjuk meztelenségét eltakarják. Mikor Noé felébred, megátkozza Kámot.

²⁰ Durbints sógor nyavajája tsethalála és mögbötsülése. (Durbints sógor kötet)

²¹ Durbints sógor nyavajája tsethalála és mögbötsülése. (Durbints sógor kötet)

²² Még ez is Pestön történt. (Bojgás az világba kötet)

²³ Szó az nagy Mérgelődésrül. (Bojgás az világba kötet)

²⁴ Itt leíródik, hogy milen az a farantzia Város? (Bojgás az világba kötet)

A mai ember fejében itt ellentmondás van.

Nem a józan Kámot dicséri meg a Szentírás, hanem a józan Kám részesül az atyai átokban. Szó szerint igaz lesz a regénycím: Átkozott józanság.

Valami tehát van a borban, ami felette áll a józanságnak.

Mi a titok?

Miért nem ítéli el a Biblia Noét?

Ezt a titkot kutatta Dédapám is *A bor legendája* című versében:

.

Szólt az Isten: "Kedves fiam Nóé:
Itt a szőlő, kóstold meg, hogy jó-é?"

Felelt Nóé: "No megöregedtem,
de ilyen jó bogyót még nem ettem".

Szólt az Isten: "Kedves fiam Nóé:
A csípős must, hadd lássuk, hogy jó-é?"

Felelt Nóé: "Ihaj, csuhaj! Sári!
Három Istent kezdek immár látni!"

Szólt az Isten: "Kedves fiam Nóé:
Hát az ó-bor, hadd lássuk, hogy jó-é?"

Felelt Nóé: "Iszom reggel óta:
Gyere pajtás, van még a hordóba!"

(1890)

Első olvasatra nem egy bonyolult vers és semmi másról nem szól, mint, hogyan fokozza az élvezeteket Noé, és ennek megfelelően hogyan kótyagosodik meg.

Nekem feltűnt, hogy ebben a versben az Isten maga kínálja Noét. Nem is egyszer. Mind a három alkalommal: szőlővel, musttal, ó-borral.

Nyilván Isten számára is világos, hogy mi a borivás következménye.

És mégis kínál.

Az Isten, aki szeretet, jót akar. Az Isten nem „kohl mérgöt” kínál, tehát nem Noé véralkohol szintjét akarja növelni, hanem jót akar neki. Ezért kínálja a szőlőt, a mustot és az ó-bort..

És Noé azt teszi, amit Isten javasol!

Idézzük vissza Göre szavait „löhet, hogy a kohol mérög de az bor nem mérög az mán bizonyos”.

Igaza van Görének: nem lehet általánosan fogalmazni. Nem lehet általánosságban állítani, hogy „a zitaltul mögzavarodik a zembör”, hiszen, ezt is tőle tudjuk: „egyik zavarodik, mások okosodik, kinek mijen a természete”.

Milyen igaz, Göre vallomása: „Mögrészögödni mögrészögszök ha sokat iszok, de az nem a kohol mián esik, hanem hogy az bor lyóféle.”

Tehát miért kínálja Isten és miért issza az ember a bort? Mert „lyóféle”! És mitől „lyóféle”? Mert Istentől kapott öröm és jókedv van benne. Az száll a fejbe.

Ez Noé titka!!!

A vízözön után tehát nem a „kohol mérög” hiánya hajthatta Noét a szőlőművelésre, hiszen azt nem is ismerte, hanem az, hogy megmenekült, hogy megtapasztalta a Gondviselést!

„Azért teremtett az Isten venyigét,
Hogy könnyebben megérthessük az igét.
Lám a pap még az oltárnál is iszik,
Mert különben az ördögök elviszik.

Aki iszik azt az Isten szereti,
Mennyországi szőlőjébe vezeti,
Csakhogy ezt a feleségem nem hiszi,
Ha berugok, a szűrömet kiteszi!”

(Gárdonyi Géza: Bordialok II.)

Ez a vers sem több első olvasatra, mint egy átlagos vidám történet, melyben még egy kis gúny is megjelenik az Egyház irányában. Önkéntelenül azt hisszük - mert olyan világban élünk -, hogy a vers csak erről szól. A vidámság és a gúny a fontos. E két dolognak van ma hírértéke.

Vegyük azonban elő a nem hírértékű mondatokat:

„Azért teremtett az Isten venyigét,
Hogy könnyebben megérthessük az igét.
(...)

Aki iszik azt az Isten szereti,
Mennyországi szőlőjébe vezeti..."

Tegyük fel magunk is azt a kérdést, amit Göre Gábor *A bor* című darabban is feltett:

„Hát mér teremtötte az Isten a bort? Krisztus urunk nem borrá változtatta-e még a vizet is!”

És ne elégedjünk meg csupán a kérdésfeltevéssel, azzal, hogy Göre Gábor ezen mondásán már önmagában véve is derülni lehet, hanem igenis gondolkodjunk el azon, amit kérdez, és amit állít!

Gondoljunk Noéra.

Miért egy világpusztító vízözön után adja Isten a bort?

Miért a vizet változtatja Kánában borrá?

És miért egy menyegzőn változtatja át a vizet borrá?

De menjünk még egy lépéssel tovább.

Jézus az utolsó vacsorán megalapította az Oltáriszentséget azzal, hogy a kenyérré azt mondta ez én testem és a borra ez az én vérem.

És kérdezzünk tovább:

Miért mondja az utolsó vacsorán Jézus a borra: ez az én vérem?

És elmélkedjük át újból Göre Gábor kérdését....

Noé a bort kapja.

A kánai menyegzőn az ünneplők az átváltoztatott vizet.

És Dédapám világosan tudta, hogy az utolsó vacsorán valami nagyon más dolog történt. Ettől szakrális ital a bor! A bor Krisztus teste, melynek vétele öröm és melynek vételével visszaélni vétek!

Nem véletlen, hogy Az Isten rabjaiban, amikor Bajcsy német templomi kelyhekbe tölti és kínálja a bort a két fráternek, azok nem isszák meg a templomi kehelyből a vacsorához felszolgált bort, sőt a feltüzesedett Rudolf fráter harcba küldi Jancsit Bajcsy ellen. És Jancsi, aki életében nem verekedett legyőzi Bajcsyt!

És itt is találjuk ki a kérdést: Jancsi fráter tényleg csupán a saját erejéből győzi le Bajcsyt, aki annyi csatában győzedelmeskedett?

És itt is találja ki a fantáziák a választ: Nem. Itt felülről jön a győzelem. A BOR, illetve KEHELY győz!

Az öreg tekintetéből is kiolvasható, hogy van bor és BOR között különbség. Kevésszer jelenik meg a bor a kisregényben, mégis üzen.

A pénztelen betegek egy csoportjának történet elején Tardy Imre megtiltja, hogy pálinkát és fehérbort igyanak. Másik csoportjuknak „igazi veresbort” ajánl.

Milyen igaza van! A vér-színű bor az „igazi veresbor”: az tud „gyógyszerré” változni. De nem az orvos által. Hanem azért, mert testet lelket megújító vér. Krisztus vére!

Tardy Imre bár mondja, sajnós nem érti ezt a mély titkot.

Az öreg Curgó igen. Ő tudja, hogy nem a tea az emberek gyógyszere:

„Csak nem isznak ilyen löttyöt! Te Imre, hát miért nem hozatsz fel bort?”- mondja akkor, amikor fogadást tartanak az orvoséknál.

Jön a bor.

Az öreg tekintetes „...csendes gyönyörűséggel szopogatta...

—Ehhez most már csak a pipám hiányzik — mondta a színésznek.”

Az öreg tudja és érzi a bor titkát: az boldogságforrás. Kívánja a pipafüstöt.

A díszes társaság tagjai sajnós nem.

Tardy abba a várószobába számúzi az öreget pipázni, ahol a betegeknek beszélt a borról és a séta gyógyító hatásáról. Itt derül ki, hogy az öreg tudja mindazt, amit az orvos a betegeknek tanácsol. Sőt többet is. A lényegét is! Ő önkéntelenül érzi, hogy ebből a szobából valóban sétálnia kell menni. De nem a Városligetbe, mint ahogyan az orvos tanácsolta betegeknek, hanem a magányosan szenvedő órásnéhoz. Az öreg tudta, amit a veje nem: a bor sokkal több, mint nyomelemeket tartalmazó orvosság. A BOR emberi boldogságot felülmúló titka az, hogy Jézus életét adta barátaiért, és aki ezt hiszi, megtalálja belső békéjét, Vele kerül közösségbe, és képes lesz Őt követni.

[A bor az ember életében](#)

Dédapám szerint a bort Noé találta fel.

Aranyszájú Szent Jánossal az Ygazság a földön című verses írásában mondatja el a bor dicséretét és állítja: a bor az emberiség legnagyobb találmánya.

„Voltak is, vannak is, - mond, - hatalmas elmék,
akiknek emlékét ünneppé szentelték;
kik egy-egy nemzetet magasra emeltek;
kik, egy-egy évezred számára vetettek.
Voltanak ezek bár koronás királyok,
istenszívü papok, vagy dalos cigányok,
bölcsek, kiknek feje millióknak feje,
vagy... szóval, nemzetek eleje-veleje,
akiknek a nevét hirdeti dal, márvány,
csillagnév, városnév, oltár avagy bálvány,
mind semmi ezeknek minden dicsősége,
ahhoz képest, aki a bort feltalálta,
nincsen nagyobb, dicsőbb, se földön, sem égbe',
emelem poharam jó Noé apánkra!”

Nekem feltűnik, hogy a sok szent közül éppen *Aranyszájú Szent János* mondja mindezeket.

És az is feltűnik, hogy se égbe' se földön, nincs ennél nagyobb találmány.

Márpedig az Égről a keresztény ember az örök boldogság képét hordozza magában.

Dédapám tehát hatalmas igazságot rejtett el ebben a versrészletben a borra vonatkozóan. A bor a földön túli örömeket elővételező ital. Isten szándéka szerint tehát nem élvezeti cikk, hanem eszköz arra, hogy földön elővételezhesse az ember az örök boldogságot.

Az én falum egyik novellájának címe: *Szegény ember jó órája*. Igen találó címadás. Ha a bor eszköz, akkor célját – Noé titkát - nehéz lett volna tömörebben megfogalmazni. Feltehetően nem véletlen, hogy a főszereplőnek nincs neve. Csak a cím utal rá: szegény ember. Magyar ember. Idős ember. Bölcs ember. Egy nagypapa, akinek előző napon született az unokája. Eladja a szamarát, a kordóját. Az üzlet után a vevővel a kocsmába mennek.

Szivaroznak és koccintgatnak.

Besurran a cigány. Megszólal a „fakó rozsdás húrú cimbalom”. Felcsendül a nóta.

A vevő elmegy.

Marad a szegény ember, a cimbalmos, a nóta és a bor.

A szegény ember a cigánynak is hozat bort. A cimbalmos cserébe a „Garibaldi verbung”-gal visszavarázsolja a szegény ember fiatalságát.

Érdemes szó szerint idézni:

„Az öreg összecsatogtatta rá a tenyerét, s egy intéssel megint két üveg bort rendelt.

Egyszer csak feligazodik az öreg és leveti a bekecsét. Kiáll a kocsmá közepére. A keze a csípőjén. A süvegét félre! Táncra mozdul a cigány előtt. Lép egyet csöndesen hol jobbra, hol balra. A dallam bokrain hozzáütögeti az egyik rossz csizmát a másikhoz. A fejét hol fölveti és kevélyen ringatja a derekát; hol meg lehajtja és rácsapkod a csizmája szárára. Minden mozdulata más. Íme, most a keze fejét taktusra lógázza, mintha azt próbálná, hogy elég hajlékony-e a csuklója? A vén lábak ugyanily örömben részesülnek. De minél tovább táncol, annál mozgékonyabb. Lám, a süveget is levágja már nagy puffanással a sarokba. Az arca piros és komoly. Ősz haja előre-hátra lengedez. A kezét hol összecsatogatja, hol a mestergerendán veri ki széles tenyerével a neki tetsző taktusokat. Látszik rajta, hogy a lelke is táncol.”

Igen! A bor és a nóta táncba viszi a lelket!

„Mennyi méltóság és költészet van a magyar táncban! A lábokban gondolatok és ötletek fejeződnek ki. Az egész test zene. Minden mozdulat a zene kifejezése.”

Ezt a csodát mindenkinek látnia kell:

„A kocsisom bámuló feje jelenik meg az ajtóban. Intek neki, hogy üljön le, és igyék egy üveg bort.”

Ezt a csodát valóban csak bort kortyolva veszi észre az ember:

„Az öreg se nem lát, se nem hall már. Rég elmúlt ifjúságának hamvadozó tüze lobbant föl az ináiban. Nekivadulva lejt és széleseket fordul a kocsmá földjén. Most már a sarkába futott a kedve. Forgatja, kopog is vele, s ahogy összeütögeti, bizonyosan ráképzeli foltos, rossz csizmájára a legénykori sarkantyúját.”

Aki érti a bor titkát, ugyanazt mondja, mint Dédapám:

„Elnéztem volna sokáig a mulató öreget.”

De sajnos a világ nem érti a bor titkát. Nem engedi, és nem tudja, hogy mit jelent: lobog a lélek.

A fogalmakat sem érti. Sem a lobogást, sem a Lelket.

A világ nem érti, hogy a kivételek az igazi szabályok.

„De íme, mindennek vége szakad: egy rémlátó szemű öregasszony jelenik meg az ajtóban. Csípőre teszi a kezét és rikolt:

- Ej, vén lator! No lám!”

Ugye kitalálhatja az olvasó, hogy a borivók minősítésekor néha fel lehet/kell tenni a kérdést: ki is a lator? Vagy, ha mindeni lator, akkor, ki a jobb és ki a bal lator?

„Az ember abba hagyja a táncot. Pislog, mint aki álomból ébred, és egyet simít a haján hátrafelé. Szó nélkül engedi, hogy a fejére nyomják a süveget, és szó nélkül ölti fel a bekecsét.

- Mingyár gondoltam, mihent mondták, hogy eladta kend a szamarát! - prédikál az asszony. - Hová is ment vóna máshova...

Az öreg bágyadtan és kedvetlenül ereszkedik le a helyére. Az asszony a bekecs alá nyúl és az öreg mellényéből kiszedi a pénzt az utolsó krajcárig.”

Az átkozottan józan ember kérdése jogos: a bor-e a fontosabb, avagy a krajcár?

De nem az a bor titka, hogy néha el kell gondolkodni, mivel mutatunk példát a világnak:

- a tánccal?
- a rendre utasítással?
- a szabály-követéssel?
- a kihágással?
- a „fölsleges” kiadások megtakarításával?

„- Hány liter a bor? - fordul az asszony aggódó szemmel a kocsmároshoz.

- Öt - feleli a kocsmáros a szakállát hegybe simogatva. - Öt liter bor meg három szivar.

- Még szivar is! Nézze meg az ember! Még szivar is!!

Fizetett.

A cigánynak is odadobott egy hatost, aztán felhúzta az öreget a padról.”

Szegény józan és korrekt asszony. Számára a bor literben mérhető ital. A szivar füstté és hamuvá váló dohány. A bor, a szivar, a muzsika megvásárolható dolgok, amikre pénzt költeni halálos véték:

„- Co fel, vén lator!”

Szegény asszony. Nem tudja a „jó óra” titkát. Nem tudja azt, amit férje tud:

„Az öreg fölkel. Az asztról fölvette a félbemaradt szivart és útközben odavetette a cigánynak.

Kilépett az ajtón szótlanul, engedelmesen.”

Ezek után idézzük újból Bordial második versszakát:

„Aki iszik azt az Isten szereti,
Mennyországi szőlőjébe vezeti,
Csakhogy ezt a feleségem nem hiszi,
Ha berugok, a szűrömet kiteszi!”

Ugye kitalálhatjuk, hogy az első két sor a fontos ebből.

Ezt a két sort meséli el a novella.

A második két sor a mindennapok problémája, ami szintén létező valóság, és amivel Dédapám szintén sokat foglalkozik.

A *bor* című drámája például erről szól.

Ha a humor oldaláról közelítünk, akkor a darabból Göre Gábort kell idéznünk. Göre szerint a bor az élet része:

„Ez a világ mi vóna,
Ha egy kis bor nem vóna!”

A bor a férfi ember számára olyan társ, mint a nő:

„A szép asszony mög a bor, sejl!
Mögvigasztal mindenkor.”

A probléma, hogy a hölgyek borra féltékenyek:

„Szapulnak az asszonyok,
Hogy én mindönnap iszok.”

Nem értik, hogy a férfi ember számára igazi vigaszt az asszony és a bor együtt adja. A férfi logika, hogy inni kell, tehát ha az asszony nem iszik, az ivás vigasztalás:

„Hogyne innék mindönnap: sej!
Vigasztalom magamat!”

Hogy ez mennyire igaz, és hogy mennyire nem pótolhatja a bor az asszonyt:

„Mentül jobban víg vagyok,
Antúl inkább bús vagyok.”

A férfiember Noé követője, aki boldogságot keres:

„Durbints sógor, embör kend? sej!
Ha embör, hát igyék kend!”

De mivel a bor és az asszony együtt jelentik a boldogságot:

„De hogy itt ne virradjunk,
Hazafelé ballagjunk.”

A férfiember élete tehát késhegyen való tánc, aminek a titka: a fontolva haladás és az itatás helyes értelmezése:

„Billegjünk és ballagjunk - sej!
Mög-mögájjunk, itassunk.”

Hazafelé „billegve-ballagva”, nem dülöngélve-bukdácsolva kell menni. A „mög-mögálljunk” nem szabad, hogy eldőlést jelentsen. Az „itatás” nem istállóí jelentésben értelmezendő, hanem kínálásban

A *bor* című dráma azt üzeni a borivóknak, és nem borivóknak egyaránt az, hogy a borral szemben tisztelettudóan és őszintén kell viselkedni.

Baracs és Juli, a férj és a feleség, nem tisztelték a bort. Kizárták az életükből. Bajba is kerültek. Miután azonban a bor bekerült a családba, miután megtanultak vele bánni, sorsuk jóra fordult.

Baracs nem a maga elhatározásából mondott le az ivásról, hanem azért, hogy elvehesse Julit. A bor megbosszulta a cserbenhagyást. A boldogság kivonult a család életéből és Juli meg tudta ingatni férjét, rá tudta venni, hogy megszegje fogadalmát. Baracs sorsa akkor fordult újra jóra, amikor őszinte lett a borhoz, amikor szembe tudott vele nézni. Amikor arra használta, amire való. Ekkor rendeződött viszonya Julival is.

Juli nem hitt a bor csodatevő erejében. Ő büszke és hiú, lenézte a bort és lenézte a bort kedvéért nem ivó Baracsot. Az ilyen magatartást a bor nem tűri.

Matyi, Baracs testvére, példája hasonló. Őt a bor vitte verekedésbe. Nem tudott magán uralkodni. A bort és nem magát hibáztatta. Megtagadta a bort. Megfogadta, nem iszik. A darab folyamán azonban rájött, hogy nem a merev tartózkodás, az elzárkózás a megoldás, hanem az, ha a bort az ember arra használja, amire az kínálkozik, amire az való, vidámodásra, vigasztalásra, megvigasztalódásra²⁵.

Mihály, Juli nagybátyja, az első felvonásban megsértette a bort: „pogány bornak” mondta. El is kezdett a bor pogány módon hatni: szétmentek a fiatalok. A darab végén már nem minősít. Borivás közben ajándékozta oda vagyonát és bor mellett örül a békének.

Eszter, a szomszéd, borral kísértette Baracsot. Baracs hozzá is vágta az üveget.

Szunyogné, Juli mamája, lebeszélte Baracsot a borról. Így Baracs nem tudta azt megtenni, amit Göre. Göre, amikor feszültség volt közte és felesége között, akkor nem rögtön haza, hanem előbb a pincébe ment. Baracsnak nem volt pincéje. Nem tudott hova visszavonulni. Nem békült meg, hanem felbőszült. Amikor viszont a darab végén Szunyogné bort kínál a lányának és az kortyol belőle, kezdenek eltünedezni a fellegek.

A bor csak Jancsi - Baracs fia - esetében bocsájtja meg az őszintétlenséget, Juli kegyes hazugságát. Jancsit meggyógyítja.

Göre, aki ebben a darabban is megjelenik, őszinte a borral. Megvallja: nem tudja elképzelni se a maga, se más életét bor nélkül.

„...az embör azér embör, hogy embör lögyön” bölcsesség értelmezésének kulcsa: „Nem löhet az embör ital nélkül. Mán én csak akkor érzöm magamat leginkább embörnek, mikor bort iszok.”

Lehet ezen mosolyogni és ennél a mondásnál is megelégedhetünk a mosollyal.

De, ha Noé útján egy lépéssel tovább megyünk, be kell valljuk, hogy az embert az Isten boldogságra teremtette. Ha az ember nem boldog, nincs értelme embernek lenni. Noé azért kapta a bort, hogy boldog legyen.

---

²⁵ „Ha akarja kend, bort is hozok, valami gyöngét, aztán vidámodjunk. Én ugyan nem iszok... de ha kend nagyon akarja... hát akkor én is iszok.”

A mi nagy bajunk, hogy nem is gondolunk rá, hogy Noé boldogságát is kívánhatta Göre.

Noé boldogsága teljesen más értelmet ad annak a kijelentésnek, hogy: „Mán én csak akkor érzöm magamat leginkább embörnek, mikor bort iszok.”

Göre érti Noé titkát.

Ő tudja, az özönvizet nem bor okozta.

Eger és a bor

Magam sem hittem volna, amikor elkezdtem kutakodni Dédapám borról alkotott véleményéről, hogy az Egri csillagok is egy csodálatos forrás lesz.

Pedig az!

Az Egri csillagok is olvasható a bor szemével, magyarázható a bor szájával.

A nagy felfedezés, hogy a regény valójában egy gyönyörű, mindenkihez szóló fennkölt üzenet, egy csodálatosan szép pohárköszöntő, ami a millennium után a magyarsághoz, minden magyarhoz szól, és ma is érvényes. Ma is köszönt minden magyart, aki olyan, mint a hajdani egri bikavért ivó várvédők.

Pető beszéde vezetett be ebbe a titokba. A harminckét napi csata után mondja „a szép szó, olyan, mint a jó bor”.

A pohárköszöntő csodás műfaj. A beszélők emelik a poharat, elmondják a beszédet és a beszéd után kihörpintik a kupát. A bor keretbe foglalja a mondanivalót és mint egy paszpartu kiemeli a mondandó lényegét. A pohárköszöntőben a bor és a szavak összefüggenek, összetartoznak.

Jó borhoz jó pohárköszöntő illik.

Rossz borhoz nem illik a beszéd.

A bikavér kitüntetett bor!

Az Egri csillagok méltó köszöntő!

Cecey és a bor adnak keretet a regénynek.

A bevezetésben Ceceyhez kötődve háromszor kerül elő a bor először Dobót, aztán Varsányit, majd újból Dobót kínálja. A harmadik alkalom előtt Cecey éppen szócsatát vívott öreg barátjával. A jelenet így zárul:

„És (Dobó) kiürítette a poharát. Jó erős veresbor volt. Gondolta magában: most már értem, mitől olyan mérges ez a két öregúr.”

Cecey példáján érti meg Dobó a bikavér titkát, az egri, a magyar bor csodatevő erejét.

Dobó győzelmének kulcsa, hogy ezt a borba rejtett erőt, megfelelő pillanatban a jó cél érdekében hasznosítani merete: az utolsó nagy csatában csapra verette a hordókat.

És megtörténik a csoda.

A regény elején papbarátjával szópárbajt vívó Cecey — és vele együtt minden várvédő — az utolsó rohamkor a bortól kap erőt az értelmes küzdelemhez.

Az utolsó csatában Éva visz inni apjának, akinek - talán jelképnek szánva -, kigyullad a fakeze, és olyan erőre kap a másik, hogy bele is hal a vele vívó török.

Megint csak Pető szavai jutnak eszembe, melyeket az eskü után a Dobó által rendezett díszvacsorán használt: a „ringyes-rongyos **vízivójával**” az „egri **bikavért ivó**” katonák elbánnak!

Mert ez történt!

Biztos vagyok benne, nem véletlen, hogy Dédapám a vár-leltárnál megemlíti mennyi bor volt a pincében az ostrom előtt: 2215 köböl. Ez körülbelül 140 ezer liter. 2000 várlakó esetén tehát 70 liter/fő, illetve ha az ostrom 38 napig tartott, akkor ez napi majdnem 2 liter fejenként. A várat 799 legény, illetve 26 tiszt, tehát közel 830 katona védte. Katonánként a fejadag összesen tehát mintegy 170 liter, azaz naponta majdnem 4,5 liter volt. És Dobó erre azt mondta: kevés! Valószínű igaza volt, hiszen a török aga is csutorából itta a bort, ami 5–8 literes edény.

A várvédők bora nem részegeskedésre szolgált. Sajnálom, hogy Nemeskürty tanár úr azok fejében, akik csak a filmet látták azt a képet alakította ki Dobóról, hogy részeges. Talán elkerülte tanár úr figyelmét Dobó alábbi parancsa:

„- Kocsmárosok! - harsogott rájuk Dobó. - Ha még egyszer részeg katonát látok a várban, azt a kocsmárost, akinél az ember megrészegedett, felakasztatom!

De térjünk vissza a pohárköszöntőre.

Ennek a csodálatos pohárköszöntőnek is van egy transzcendens üzenete.

Eddig csak mosolyogtam a csata elején a parasztokat oktató német pattantyús szavain és az abból levont következtetésén:

„Végre is a parasztoznak kellett megmagyarázni, hogy mikor József mester bort kér, akkor puskaaporos zacskót kell nyitni neki, mikor pedig port kér, bort adjanak.”

Miért érdekes ez a mondat?.

Gondoljuk csak végig! A várvédők a sekrestyében, a boroshordóban őrizték a port.

Bor és a por összekeveredve, de együtt vannak!

A sekrestyében vannak!

De a sekrestyében ott van a Szent István korából származó Krisztussal együtt ábrázolt Szent János is, aki nem a por, hanem a bor védőszentje.

Mikor Miklós és az aga bejut a puskaaporos kádhoz és hordókhöz, akkor hökken meg az aga, hogy a hordóban nem bor, hanem puskaapor van, akkor derül ki az egriek titka, hogyan védi Szent János a borral a várat, hogyan lesz tömjénfüst a puskaaporból.

Szent János csodát tett a hordóval, csodát tett a borral, csodát tett Egerrel, csodát tett a borivó magyarokkal!

Mit mond Dédapám a templom összeomlásakor „a kövekből csordul a török vér, mint szüreti sajtóból a bor”.

Az utolsó rohamkor Gergő csak egy puskaporral töltött hordócskát gyújtott meg s vettet le a magasból, de a boroshordóból Szent János harcolt!

Dobó már nem port adott katonáinak, hanem csapra verettette a legjobb borokat és azokat hordatta az asszonyokkal embereinek. Ettől kaptak ők erőre, ez vezette győzelemre őket.

Szent János megmutatta, hogy a bor, az Egri bikavér, a magyar ember számára különösen is hazájához köthető szakrális ital, szent ügyet szolgálva csodára képes.

Összefoglalás

Célom az volt, bemutassam, mi volt Dédapám véleménye a borról.

Noé példáján azt találtam, hogy számára a bor Istentől kapott ajándék, ami földi boldogság-forrás, az örök boldogság elővételezése.

Szagrális ital, mellyel a szakralitása okán kell tisztelettel bánni.

A magyar bor a magyar embernek nem csak boldogságot, de a nagy küzdelmekhez erőt is tud adni.

A pohárköszöntő lehet regény is, melyben a bor, mint a képen a paszpartu, képes kiemelni a lényegét.